

## Egy jezsuita-drámacodex a kolozsvári r. kath. lyceumban.

Nálunk a jezsuitadramák irodalma még nagyon kevésé ismert s részletesen még nagyon kevés codexről van alaposabb tudomásunk; így még az anyag sem igen van összehordva ahhoz, hogy a jezsuitadrama elterjedéséről, művelőiről stb. kellő ismereteket szerezhessünk.<sup>1</sup> Ma már világos az, hogy minden jezsuita-gymnasium összeiratott egy vagy több kötetet jezsuitadramákból, nyilvános előadásra szánt szónoklatokból, költeményekből stb., melyekből szükség szerint elővettek egy-egy darabot, ha t. i. a tanárok közül nem akadt darabíró; mert különben a drámaírás a rhetorikai vagy poetikai osztály tanáranak különös feladata volt. Természetesen a darabok egyrésztől a szerzet internationalis szervezete, másrésztől a latin nyelv divata következtében igen könnyen vándorolhattak s nem egy darabról tudjuk, hogy eredeti latin nyelven, néha fordításokban is, bevándorolta egész Európát. Természetesen ez az elterjedés még könnyebb volt akkor, midőn a jezsuita szerzők mind gyakrabban adták ki műveiket, melyeknek jegyzéke megtalálható Bahlmann művében és Zeidler jeles értekezéseiben a jezsuitadramáról (*Studien u. Beiträge zur Gesch. der Jesuitenkomödie. Theatergesch. Forsch.* IV. — *Über Jesuiten u. Ordensleute als Theaterdichter.* Wien. 1893. — *Intern. Ausstellung. f. Musik u. Theaterwesen.* Wien. 1892. *Fachkat.*). Nem való s nem is lehet tehát való Kelle azon állítása, hogy az

<sup>1</sup> E tekintetben mintaszerű gyűjtemény Bahlmann: *Jesuiten-Dramen der niederrheinischen Ordensprovinz* (Beihefte z. *Centralbl. f. Bibliothekswesen.* XV.) cz. műve. Leipz. 1896. Ugyanott a majdnem teljes irodalom is fősorolva. V. ö. Bahlmann: *Das Drama der Jesuiten.* *Euphorion*, II. 271--94. 1. stb.



nemesebb római családból eredő igen kitünő testvérek, Divus Sebastianus ösztönzésére, néhány más keresztyénnel magokat martyriumságra Istennek felajánlják és e végre a szegényeknek bő alalmazását osztogatnak. (Ekkor ezek örömlükben 7-en tánczra kerednek s mulatni mennek.) *Chorus*: A Paduai három város szép hajón bejőve, az orchestrumba vezetett Sebastianusnak zsolozsmát énekel és a legvitézebb athleta nevére kegyesen felesküdt kísérőit könnyen rábírija, hogy őt a páduai kerület patronusai közé sorozzák és tiszteljék. (A chorus személyei: Tripolis, Neptunus, Danubius, Oenus, Jezium és 3 Syren.)

II. felv. 1 jelenet: Nyilvános vásár van különböző árukkal s a császári parancs új rendelete szerint a kémeek különösen vigyáznak, hogy ellene vétség ne essék. 2 jelenet: Marcus és Marcellianus testvéreket a vásártéren elfogják s Nicostratus házában lánczra verik. *Chorus Angelorum* (3 angyal éneke). 3-ik jelenet: Mig kezdetben a rokonok és barátok édesgetésekkel a legszentebb martyrok, Marcus és Marcellianus elhatározását meg akarják ingatni: atyjokat, Tranquillianust, már mint nagyon öreget, szolgáló odavezetik, ki hattyú-fehér fejére port hintvén, mindeneket lölhív, hogy legyenek részesei az ő nyomorúságának és jajjának. (T. i. ő is hiában akarja fiait rábeszélni az új hit elhagyására). 4 jelenet: Jön (anyjok) Martia, fájdalmában kibontott hajjal, jajgatás között elsorolja azon kedveskedő szavakat az együtt könnyezőknél, melyekkel eddig őket, mint gyermekeket illette. (Természetesen Martia is hiában igyekszik őket rábeszélni). 5 jelenet: Ezt a gyászos fordulatot a martyrok nejei zárják be, kik gyermekeik által és asszonyi jajjal meglágyítják e szent lelkeket. 6 jelenet: Divus Sebastianus, Christus athletája, a belső küzdelem iszonyú súlya alatt szenvedőket kintásra lelkesíti. 7 jelenet: Zoé, Nicostratus neje, néhány évvel előbb egy rendkívüli betegségtől megnéműlván, miután Sebastianust beszélni hallotta, térdeihez esve, minthogy nyelvével nem bír beszélni, tehát kézjelekkel segélyét kéri, melyet megnyer s férjével és a körülről állókkal együtt a katolikus hitre tér. *Chorus*: A paduai kerület hegyeinek és folyamainak istenei, szárnyasai és élő lényei dicsőítő chorusban Divus Sebastianust a szüire bevezetve üdvözlik s maguknak ekkora pártfogás alatt minden jót jósolnak. (Közben satyrok táncza).

III. Felv. 1 jelenet: A keresztyén hit némely hitehagyottai besugják Diocletianának a Divus Sebastianus nevét. 2 jelenet: A vér tanúság leghevesebb vágyával Sebastianus a legkellemesebb álomba merül. Ekközben a Vitézség (Fortitudo) elrendeli, hogy nyilják meg a pokol és a menny s akkor innen szárnyas Chorus kíséretében Josue, Gedeon, Dávid, Longinus s e mellett a legvitézebb hős vezérek magasztalva szólnak kölesönös boldogságukról az övékhez ha-

sonló sorsot kérő Sebastianusnak; amonnan ellenben jönnek Saul, Absolon, Sisara, Catilina, mint a katonák szörnyei s magokat és Sebastianust, mint gonosz vadállatok elátkozzák. 3 jelenet: Diocletianus elrendeli, hogy Sebastianust a Mars mezején fatörzshöz kötve nyilazzák le. 4 jelenet: Tyrannis ujong a Diocletianus kegyetlen parancsán Sebastianus ellen, a mely gyászos vetésből dühéhez méltó aratást remél, hogy tehát a nyilak tompaságuk miatt nehogy valamit hibázzanak, kerekes köszörűn szolgálai által jól kihegyezettiket. 5 jelenet: Irene, Castulus Zetarius martyr neje, titkon a kivégzés helyére megy, hogy Divus Sebastianus szentséges testét méltó temetési szertartással eltemesse; de midőn őt reményén felül még lehelve találja, házába viszi, hol néhány nap alatt tagjai teljes épességét visszanyeri. *Chorus sagittantium.* 6 jelenet: Az ecclesia militans panasza, kit égi chorus a legnyájasabban vigasztal. 7 jelenet: Divus Sebastianus visszanyervén egységét, Diocletian előtt megállva, az ellene mitsem tevő keresztyének elleni kegyetlenségét bátran szemére veti. A dolog újsága (Sebastianust már rég lenyilazottoknak véli) bámúlatba ejti a császárt s a legbátrabb martyr éles szemrehányásán feldühödve, megparancsolja, hogy karókkal addig verjék, míg teremtőjének átadja lelkét. (Angyalok chorusa). 8 jelenet: Tyrannis. kezében vérrel tölt pohárral, győzedelmes szókkal megy át a színen; de a Fortitudo szembejövén, a poharat a szent vérrel dühösen kicsavarja kezéből s legyőzve, a poharat a szent *Epilogus*: Tripolis diadalszekeren állva elbeszéli, hogy az ő Sebastianusának erényét és állhatatosságát látta s ez tetszett neki; ezután meghagyja, hogy az égből az előtte dicsőségesen megjelenő Sebastianusnak a maga (t. i. Tripolis vagy Padua) legkészebb kegyességét kísérői symbolumok által mutassák be s Sebastianus és Tripolis közt valamely kedves lelki eljegyzés köttetik.

Látható az elmondottakból, hogy a mű cselekménye nyomon követi a Sz. Sebestyén életéről ránk maradt adatokat, ki Diocletian alatt Kr. e. 286-ban (Baronius szerint) hitéért halált szenvedett; sőt beszéde, melylyel az ingadozó keresztyéneket hitökben megerősíti, majdnem szószó szerint van az *Acta Sanctorum*-ban olvasható életrajzból átvéve, csak hogy a darab a Diocletian uralkodása előtti eseményekből is átvett némelyeket s természetesen a chorusok, tánczok, allegorikus alakok, álmok stb. a jezsuita-dráma már ismert szertárából valók. Azonban nem éréktelen megjegyezni, hogy a cselekvényben a jezsuita-dráma szokott párhúzóssága nincs meg.

III. A következő mű, *Midas*, nem dráma; hanem magánelőadásra szánt Ode tricolos tetra-strophos, melyet egy bő *Chria verballis* zár be Seneca e soráról: »Nulla possessio, nulla vis auri et argenti pluris quam virtus aestimanda est.« Ez utóbbi párhúzósság okoskodás a Midas történetére alkalmazva,

IV. A negyedik mű egy rövidebb párbeszéd két párhuzamos részből, mely teljesen a jezsuita-dráma szerkezetére mutat. I. rész: *Prothesis* (Józsefet testvérei imádják s ő gabonával segíti Kanaant); II. rész: *Apodosis* (a megváltó Krisztust a kegyes lekek tisztelik, s ő az élet kenyerét, önmagát urvacsorában adja eledelül az éhező világnak). Első része latin, második német. Ebben egyszersemind jól szemlélhető a jezsuita-dráma párhuzamos formája, mely szerint a fölvelt tárgyat kétszer tárgyalja, realis és jelképes alakban, melyek egymást megvilágítják s mely utóbbiban a rend kath. világnézete jut kifejezésre.

V. Ezután egy táblázat szól Horatius versmértékeiről, utána 7 levél ki van vágva s a végső mű: *Justus et Pastor, germani fratres martires Christianae fidei contra impietatem in triumphum*. E két ifjú, Justus és Pastor esete, Baronius szerint Diocletian alatt 303-ban történt Hispaniában Dacianus helytartósága alatt. A mű argumentuma következő: »Már úgy látszott, hogy győzni fog Dacianus kegyetlensége a keresztyének iránt, ha le nem győzte volna két ifjú, miután Hispaniában igen sok öreg ellen is dühöngött. Hiában tett ellenök kísérletet Hercules, bármily tanácsot sugalmazott Tyrannis a Justus és Pastor megrontására, ez édes testvérek, korra ifjak, szilárd lélekkel, a gymnasiumból hazatérve, eldobván önként tábláikat, a Kristusért halni kívántak. Természetes volt, hogy a vesszővel való fenyegetések nem rémitették el őket, kik nagyobb kinokra is készek voltak. Ekkor Dacianusban a dühödt kegyetlenség legyőzöttnek érezte magát, hogy midőn Justus és Pastor bárdal megölve elestek, a keresztyén hit mégis fönnáll dicsőséggel, az ártatlanok vérével füstve.« (Baroniusból. 1844-iki kiad. III. 408. l.)

A darab jelenetek szerinti kivonatát mellőzzük. Felvonásokra osztva nincs; telve van allegoricus alakokkal: Fides, Divi Providentia, Fortitudo, Pietas, Spes, Temperantia, Amor Divi, Concordia, Religio, Innocentia, Puritas, Impietas, Furor, Tyrannis, Odium, Vindicta stb. Áll 12 jelenetből és egy epilógusból *Triumphus* címmel, melynek tartalma a hit győzelme.

E drámákat mind a XVII-ik században írták le s a kötet, mint irtuk, része egy oly drámai gyűjteménynek, melyek szokásosak voltak jezsuita-gymnasiumokban. E kötet műveiből *Justus et Pastor* 1624-ben Nagy-Szombatban is színre került. Ily című darabot Bahlmann is említ Paderbornból; de szerzőjét nem mondja meg. Kolozsvári előadása egyik darabnak sem bizonyos.